

Des de Ponent

FRANCESC PARCERISAS

Diari de tardor

Jaume Ferran

Edicions 62

201 pàgines. 20 euros

Des de Ponent: no sé si trobarem un títol més escaient. Des de les terres de Ponent de Catalunya, des del ponent del Madrid dels anys 50, des del ponent de la carrera acadèmica nord-americana i, sobretot, des del ponent perfectament i sàviament assumit de la talaia de la vida; vet aquí el que són aquests escrits autobiogràfics de Jaume Ferran (Cervera 1928), poeta, memorialista, professor, traductor, membre important de la generació dels 50, tot i que gairebé sempre *in absentia*.

Memòries de Ponent (premi Gaziol, 2000) eren les seves memòries literàries i aquest *Diari* en són les notes complementàries, escrites com un diàleg salvador amb la seva muller ja traspasada, com un exercici per fer perdurar en els records una relació extraordinària. La noia coneguda a Madrid, d'estudiant, o amb qui va compartir les diferents estades americanes, els viatges a Espanya i altres indrets, les incerteses de l'edat madura, les malalties, adquireix gràcies a aquests esbossos una dimensió colossal, de puntal del poe-

ta i assagista vital, inquiet, bon jan, atabalador... Ferran crea un mosaic de petites tesselles que, vistes en conjunt, creen un escenari del país extraordinari.

En primer lloc, la penúria intel·lectual dels anys 50 que l'obliga a anar a estudiar a Madrid, on un Eugeni d'Ors a la baixa l'aixoplugarà a la seva càtedra de Ciència de la Cultura. Una penúria que Ferran descriu molt bé: les tardes grises dels passejos amb la xicota, les tertúlies dels cafès, la figura del futur sogre —militar republicà (“quelcom que no li van perdonar els qui van guanyar la contesa”) que passava les tardes al Casino Militar—, la necessitat d'alguna petita feina.

Uns escenaris que coneixem a través de les novel·les i de les memòries de l'època i que, de vegades, queden una mica velats pel glamour d'alguns dels components del grup de Barcelona (Jaime Gil de Biedma, Carlos Barral, José Agustín Goytisolo, l'Alfonso Costafreda que seguirà també un periple d'exili...). En segon lloc, l'aventura de l'exili americà, que encara era una llunyania absoluta, que exigia una gran adaptació, que creava una aura (quan l'acadèmia encara era part de l'escala social envejada) no sempre exempta de buidor i solitud (la figura de German Bleiberg o

de Lino Novàs Calvo en són bons exemples), i que va donar glòria i prestigi a una hispanística incipient. I en tercer lloc, el desàrrelament conseqüent: aquesta triple escriptura en anglès, castellà i català, les enyorades converses amb Ferrater Mora, els retorns efímers o duradors a Catalunya, els trasllats dins els EE UU... Ferran, que sempre ha estat una figura proteïca, un escriptor d'alè èpic i sensibilitat delicada, es mostra en aquests fragments com un home d'acció, feiner, d'interessos variats, que, arribat a la vuitantena, ret un senzill homenatge a Carmen Rodríguez de Velasco Sánchez-Pacheco, la seva dona, a qui veiem rere el teixit de la realitat: prenent decisions, traduïnt per a ell Mary McCarthy, parant les cases on han de viure, decidint on viatjar, esdevenint l'amiga perfecta dels bons amics... I és aquest reconeixement allò que dona entitat a les anècdotes, a les petiteses; sense detalls que ens facin modificar res d'allò que sabem de l'època i de les seves gents, de sobte, Ferran ens torna a recordar els blanc i negre dels anys 40 i 50, i els primers *technicolors* dels 60 i 70 i, sobretot, l'olor immarcescible dels grocs dels camps de ponent o dels llacs i camps de la costa est americana. Un bell homenatge, sense complexos, a l'amor.

ELS VOSTRES CLÀSSICS

La Mama Joana

JORDI LLOVET

Un esplèndid reportatge estampat en aquest mateix diari en plenes vacances d'agost venia a recordar-nos que les dones no ostenten els mateixos privilegis que els homes en la vida de l'Església apostòlica-romana. Les dones no poden ser ordenades sacerdots, i ni tan sols tenen el privilegi de fer certes lectures canòniques a les esglésies. Naturalment, si tenim present que el *monitum* o admonició del cardenal Ratzinger, avui Papa, va deixar ben clara la qüestió fa cosa de sis anys, i si resulta que aquest porprat és avui qui remena les cireres de la cosa, llavors ni pensaments (mai tan ben dit) que les dones arribin, un dia, a posseir dignitats eclesiàstiques equivalents a les dels homes.

Quant a aquest problema vidriós, la primera cosa que no s'hauria d'oblidar (amb tots els respectes pel progressista cardenal Martini, home de gran intel·ligència i elegància, és que ha rebutjat les idees expressades per Ratzinger en un llibre que va publicar no fa gaire: *Col·loquis nocturns a Jerusalem*), que el catolicisme és una variant del cristianisme, i que aquest va néixer, com sap tothom, d'unes estructures no solament religioses sinó també antropològiques i mitològiques lligades a la història d'Israel, és a dir, un poble semita, pobles en els quals, avui com ahir, la dona hi representa un paper més aviat minso. La Bíblia hebrea ho diu molt clar: Déu va crear la dona com una “ajuda” per a l'home, i la va anomenar “homa” —és a dir, el femení d’“home”—, com encara va traduir-ho molt bé Casiodoro de Reina a la Bíblia de l'Os: “Varón-varona”. Això pot ferir la sensibilitat de moltes dones, sens dubte, i sempre es podrà dir que els temps han canviat molt (encara que, com bé sabia Walter Benjamin, sempre canvien per a pitjor, és a dir, com acumulació de catàstrofes); però llavors no hi ha cap inconvenient en el fet que una dona abraçi una altra fe, posat que se senti molesta per l'evident *matxisme* de les actuals estructures de l'Església paulina. De religions monoteistes, i no diguem politeistes en les quals la dona té un paper absolutament preponderant, n'hi ha un veritable gavadal: sempre n'hi haurà alguna que, alhora que satisfà els anhels de transcendència d'una dona, li permeti, al mateix temps, posseir en el si d'aquesta classe de creients un lloc privilegiat.

“El Papa es va apartar del seguici, decorosament, i va parir una criatura. Era una dona!”

Arran d'això, hom va espigolar, mogut per la curiositat, en la història de les jerarquies eclesiàstiques de la dita “Edat de Ferro” del cristianisme, i va descobrir, amb una barreja d'esglai, escepticisme i riallades que, després de

Lleó IV (847-853), que havia fortificat Roma i Itàlia contra les incursions dels musulmans, va pujar al tron del *maximus pontifex* Joan VIII, que va regnar solament durant dos anys. El cas és que, un dia que aquest Papa viatjava des de Sant Pere a la Basílica Laterana, sempre a Roma, va dir que li semblava que havia trencat aigües (!?), es va apartar del seguici, decorosament, i en un racó del camí... va parir una criatura. Era una dona! Diu la llegenda —perquè els historiadors no volen saber-ne res, i encara menys els catòlics— que la pobra Papessa, que era una santa, va acabar màrtir també, perquè els ciutadans de Roma van lligar-li els peus, la van arrossegar amb un cavall i van lapidar-la fins a la mort. Humanistes de la talla de Petrarca, Boccaccio i Bartolomé Platina —que va ser nomenat per Sixte IV Conservador de la Biblioteca Vaticana— van donar per plausible aquesta història, però s'ha de dir que, en llur moment, ja havien passat molts segles des d'aquells fets tan extraordinaris.

Sembla que, en un moment o altre, l'Església va acceptar la realitat de la Mama Joana, i unes notes marginals en un document del segle XV es refereixen a una estàtua, avui perduda, anomenada “La dona Papa amb el seu fill”, que havia estat instal·lada a la vora de Sant Joan del Laterà. D'altres enraonies diuen que, després d'aquest fet més aviat estrambòtic, i enormement compromès, al seient del Papa, és a dir la *cathedra* de Sant Pere, s'hi va fer un forat per poder practicar amb garanties una verificació del gènere del Papa, no fos cas que l'escàndol es repetís. (El sistema sembla de molt alta eficàcia: o hi ha artilleria, per escassa que sigui habitualment en el clergat, o hi ha magrana). La Reforma de Luter va aprofitar la història per riure's (cosa que no s'ha de fer mai) dels avatars del catolicisme; i el Papat del segle XVI, llavors, va respondre posant el crit al cel i afirmant que tot això de la Mama Joana era una pèrfida falòrnia. Sigui com vulgui, els documents escrits que l'esmenten i les reproduccions iconogràfiques que ens han pervingut —molt gracioses: un Papa amb la tiara i tot, que és una Mama, en el moment de parir una criatura— són un munt.

Si tenim present, per més senyals, que l'actual càtedra de Sant Pere és en realitat el tron que Carles el Calb va regalar-li a la Mama Joana el dia de Nadal de 875, i que aquest es troba a l'altar de Bernini des de 1666, no estarà de més que ho recordi Benet XVI, per veure si gosa recuperar una tan efímera tradició i fa mans i mànigues per elevar a la més alta dignitat catòlica una dona que s'ho mereixi: que mirin bé pel foradet del setial, no sigui el cas que ara ens arribi un transvestit al pescant del catolicisme.

En un paisatge tardoral, un automòbil dels anys 50, època que evoca Jaume Ferran al seu poemari *Diari de tardor*.

Les illes de l'oblit

LLUÍS MUNTADA

Ellis Island

Georges Perec

L'Avenç

63 pàgines. 12 euros

Des de Steinbeck amb *El raïm de la ira* —passant per *El món d'ahir* de Zweig, per les obres de Primo Levi i Kertész, pel diagnòstic que Kundera i Manea fan sobre la identitat fragmentada dels que han hagut d'afrentar l'exili— fins al document vital que Sebald elabora amb *Els emigrants*, hi ha un extens fris de la literatura contemporània que explora el desarrelament, l'escissió que es dona quan algú ha de deixar per la força el seu lloc, el lloc on no ha pogut seguir vivint. A aquests materials cal afegir *Ellis Island*, text breu que Georges Perec va escriure el 1978 per encàrrec de l'Institut Nacional de l'Audiovisual francès i que ara, en traducció impecable de Margarida Casacuberta, podem llegir per primer cop en català. Ellis Island era la porta d'entrada als Estats Units, un centre d'admissió d'immigrants europeus que, situat en “un petit illot de 14 hectàrees, a uns quants centenars de metres de

la punta de Manhattan”, va estar actiu entre 1892 i 1954. Es calcula que per aquelles dependències van passar prop de setze milions de persones, “a raó de cinc a deu mil per dia”. Una inspecció mèdica superficial, l'americanització dels noms i un test de 29 preguntes eren els requisits que els immigrants havien de complir per accedir al somni americà. Ellis Island representava un intent d'institucionalitzar la immigració: “un tràmit anodí, el temps de transformar l'emigrant en immigrant”.

Aquest text, que ja havia estat traduït al castellà, s'integra al documental realitzat pel cineasta Robert Bober. A través d'un seguit de pinzellades impressionistes s'hi descriu un dels espais físics de la història. Per intensificar el realisme documentalista Perec recorre a una exposició glacial d'estadístiques, llistes, enumeracions objectives... I tot sense interpretacions, ni judicis, ni afectacions de cap mena. Amb aquesta contenció de la veu autorial —tècnica que Perec aplica en dues obres més: *Les coses* (1960) i *La vida: instruccions d'ús* (1978)— s'exhuma la infrahistòria. L'esment d'un simple utensili quoti-

dià remet a la memòria de les seves funcions, els protocols d'inspecció revelen les esperances i penúries dels immigrants, i l'isolament del lloc convoca l'opulència de la terra promesa de l'altra banda. S'aconsegueix, així, el propòsit de “no aturar-nos en allò que ens és dat a veure”. Només a la segona de les dues parts del text, Perec remarca una veu deliberadament subjectiva. Ellis Island, en un d'aquests conjurs a què sovint s'autoconvoca la història, avui és un parc temàtic de la immigració. En aquest context, i des de la seva condició errant com a jueu, Perec es pregunta què hi ha anat a buscar, a Ellis Island. I es respon, conjectural: “alguna cosa informe, al límit del dicible, alguna cosa que puc anomenar tancat, o escissió, o tall”. Aquest interrogant es propaga sobre el lector, emparentant-lo cap al remolí del seu present. Els morts en els naufragis de les pasteres que intenten travessar l'Estret de Gibraltar dibuixen una estadística ja metabolitzada per la (in)sensibilitat. En matèria immigratòria Berlusconi proposa un inveterat receptari d'innovacions. Ellis Island és, de totes totes, una imatge universal.